

Vad är demokrati och hur kan vi mäta den?

Andreas Bågenholm, statsvetare vid Göteborgs universitet

Vad är demokrati?

Demokrati har en stark positiv värdeladdning, vilket innebär att nästan alla länder och makthavare vill kalla sig demokratiska. Men det betyder inte att alla länder är demokratiska. Det finns ingen knivskarp gräns mellan demokratier och diktaturer, utan snarare en glidande skala mellan mer och mindre demokrati. Om det ska vara någon mening med att prata om demokrati kan man inte acceptera att alla som kallar sig för demokrater verkligen är det. Nordkoreas officiella namn är till exempel Demokratiska Folkrepubliken Korea, men något folkligt inflytande över politiken finns inte utan landet betraktas av de flesta som ett av de minst demokratiska i världen.

För att kunna prata om demokrati på ett meningsfullt sätt behöver vi en definition. Vi kanske inte måste vara överens om allting, men det finns några saker som nästan alla kan enas om är nödvändiga för att vi ska kalla ett land demokratiskt: Att valen ska genomföras på ett visst sätt, att medborgarna har vissa fri- och rättigheter samt att alla är lika inför lagen.

Fria val med allmän och lika rösträtt

A och O i en demokrati är att makthavarna måste utses av folket i fria, rättvisa och hemliga val. Att valen är fria betyder att det inte får förekomma systematiskt valfusk och att makthavarna inte får tvinga folket att rösta på ett visst sätt. Att valen är rättvisa innebär att alla som vill ska kunna bilda ett politiskt parti och ställa upp i ett val, utan att makthavarna sätter hinder i vägen, hotar eller trakasserar. Det är också viktigt att val hålls med relativt korta mellanrum, till exempel vart fjärde eller femte år, så att folket kan ta ställning till hur landet ska styras under de kommande åren.

Valen ska också vara hemliga, vilket innebär att man inte ska tvingas avslöja vilket parti man röstat på.

En annan självklarhet i demokratier är att rösträtten ska vara allmän och lika för alla. Allmän rösträtt innebär att alla som är medborgare i ett land och som är över en viss ålder ska ha rätt att rösta på det parti de vill. Historiskt sett har många grupper saknat rösträtt, till exempel fattiga och kvinnor i Sverige fram till för ungefär 100 år sedan och svarta i USA ända fram till mitten av 1960-talet. Idag accepteras egentligen bara att minderåriga inte får rösta. Men i flera demokratiska stater görs också undantag för personer som sitter i fängelse. Lika rösträtt innebär att ingen har fler röster än någon annan. I Sverige hade vi fram till 1918 graderad rösträtt där man hade fler röster ju rikare man var.

Valen ska vara hemliga, vilket innebär att man inte ska tvingas avslöja vilket parti man stödjer. Foto: Hans Christiansson/ Mostphotos.

Politiska fri- och rättigheter

I en demokrati ska medborgarnas politiska fri- och rättigheter respekteras. De viktigaste är yttrande- och åsiktsfrihet, förenings- och organisationsfrihet, demonstrationsfrihet och pressfrihet. Utan dessa friheter kan makthavare enkelt hindra politiska

motståndare från att delta i valen på lika villkor och det skulle bli mycket svårt att kunna rösta bort en sittande regering. Belarus och Ryssland är två av många exempel på detta. Här tillåts inga demonstrationer mot regeringen och de som försöker utmana de styrande genom att ställa upp i valen, hotas, trakasseras och fängslas.

Rättsstatsprincipen

I en demokrati är det nödvändigt att lagen gäller lika för alla, även för makthavare. Om makthavarna skulle kunna strunta i att följa lagarna, finns risken att de inte heller skulle lämna över makten även om de förlorat ett val.

Inga dolda makthavare

I en demokrati är det de folkvalda som ska fatta de politiska besluten utan att hotas eller tvingas av personer eller organisationer som inte är valda av folket. Militären spelar en sådan roll i vissa länder. I andra länder kan organisationer som hjälper företag och andra organisationer (så kallade lobbyister) ha ett starkt politiskt inflytande genom att ge stora bidrag till partier och kandidater. Exakt vad den demokratiska gränsen går för sådan påverkan är däremot svårt att säga.

Det demokratiska idealet

Det finns inga länder i världen som till hundra procent lever upp till allt som sagts ovan. Så länge avstegen är ganska små betraktar vi dem ändå som demokratiska. Är avstegen däremot stora, är det däremot inte rimligt att kalla dem demokratiska. Det finns en hel del gråzoner, som kan göra det svårt att avgöra om ett land ska betraktas som demokratiskt eller inte. Exempel är Ukraina, Bosnien och Mexiko.

Hur mäter man demokrati?

Flera organisationer och forskningsinstitut, till exempel Varieties of Democracy (V-Dem)-institutet och Freedom House, mäter graden av demokrati runt om i världen. Ofta gör man detta genom att fråga ett stort antal experter på demokrati hur de bedömer läget i ett land. Experterna får svara på en lång rad frågor där vissa är särskilt viktiga, som hur fritt och rättvist det senaste valet var, hur stor andel av den vuxna befolkningen som har rösträtt och i vilken utsträckning olika politiska fri- och rättigheter respekteras. Svaren leder till en samlad bedömning av hur demokratiskt ett land är. I mätningarna kan man se hur demokratiska alla världens länder är idag och hur demokratiska de har varit under de senaste hundra åren. Även om de olika organisationernas rangordningar skiljer sig åt, finns det ändå en stark överensstämmelse och enighet kring vilka länder som räknas som demokratiska, icke-demokratiska eller någonstans däremellan.

Diskussionsfrågor

▲ I texten räknas faktorer upp som är nödvändiga för att ett land ska betraktas som demokratiskt. Vad mer tror ni behövs för att ett land ska vara en välfungerande demokrati?

▲ Vad innebär de politiska fri- och rättigheterna som räknas upp i texten? Kom på några exempel när ni skulle behöva använda er av fri- och rättigheterna.

▲ Varför tror ni att vissa länder vill kalla sig demokratiska fast de inte uppfyller kraven på en demokrati?

▲ Kan ett land som har ett enda parti vara demokratiskt? Varför/varför inte?

